

Parashat Chukat **Generational Transformation** **Rabbi Shai Finkelstein**

במדבר פרק כ א

וַיְבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִים צָוֹן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ וַתִּמָּת שָׁם מֵרִים וַתִּקְבֹּר שָׁם.

רש"י במדבר פרק כ פסוק א

כל העדה - עדה השלמה, שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים:
ותמת שם מרים - למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה קרבנות מכפריין אף מיתת צדיקים מכפרת:

אבן עזרא במדבר פרק כ פסוק א

בחדש הראשון - בשנת הארבעים, והנה אין בתורה כלל שום מעשה או נבואה רק בשנה הראשונה ובשנת הארבעים. וטעם ויבאו בני ישראל כל העדה - בעבור שמתו דור המדבר, ועתה באו הבאים אל ארץ כנען.

חזקוני במדבר פרק כ פסוק א

וישב העם בקדש עמדו שם ארבעה חדשים עד חדש אב שבו באו להר ההר ושם מת אהרן ואין זה קדש שנאמר עליו ותשבו בקדש ימים רבים שהרי אותו קדש איל פארן הוא ונקרא קדש ברנע וממנו נשתלחו המרגלים וקדש זה שנאמר וישב העם בקדש הוא במדבר צין בגבול ארץ אדום. ותמת שם מרים לפי שהתחיל כבר במתי מדבר סמך לו מיתת מרים ואהרן.

אברבנאל במדבר פרק כ

ואין ספק שהיה כל זה אחרי שמתו כל אנשי המדבר ונשארו בניהם העתידיים להכנס לארץ וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם. ואין קדש זה קדש ברנע ששלחו משם המרגלים. ונאמר עליו ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם. והוא היה במדבר פארן וכמו שחשב הראב"ע. אבל קדש זה הוא מקום אחר במדבר צין שבאו שם בשנת המ' ומתה שם מרים ובא הכתוב הזה ללמדנו שבימים מועטים מתו אהרן ומרים וגם משה וכמ"ש הנביא ואכחיד שלשת הרועים בירח אחד. וגם להודיע שבקדש ברנע היתה תלונה וגזרת מיתה לדור המרגלים שלא יבואו אל הארץ וכן בקדש הזה שהיה במדבר צין היתה ג"כ גזרה אחרת ותלונת מיתה שלא יכנסו לארץ משה ואהרן. כאלו תמיד בקדש ברנע קצף הקדוש ברוך הוא בעמו וחסידי. ונראים דברי רבותינו שהם האמת בלי ספק שבימי מרים ובזכותה היה הולך עם ישראל בדרך פלא באר מים חיים. כי בכל מקו' שהיו חונים היה נובע באר מים חיים ע"ד הפלא וכאשר מתה הצדקת הזאת פסק הבאר. ודבר הכתוב בגנותם של ישראל שבמקום שהיה להם לבא לנוד למשה ולאחר ולנחמם במיתת אחות' הנביאה נקהלו עליהם לריב עמהם ולא לנחמם וז"ש ויקהלו על משה ועל אהרן וירב העם עם משה כי להיותו העקר בנבואה ובהנהגה היתה המריבה עמו בראשונה.

רש"י הירש במדבר פרק כ פסוק א

ותמת שם מרים ותקבר שם. היא סיימה את שליחותה עלי אדמות. קברה בקדש יודיע לדור אחרון שלא הסתלקה מן העולם עד שלא היה הדור החדש מוכן לעתיד המובטח לו. במסע הארוך והעשיר בנסיונות קשים לא היו הנשים שותפות למעשי הבגידה בה', שבאו מתוך ייאוש. בשמחת לבב הן בטחו בה' וייחלו לו בהתמסרות, ולפיכך גזירת המיתה במדבר לא נגזרה על הנשים (מדרש רבה, במדבר כא, יא). ועתה אימהות וסבתות עמדו לעלות עם הדור החדש אל הארץ המובטחת, והן שמרו בליבן את הזכרון החי של העבר במצרים ושל המסע במדבר על פי ה', והן יכלו לרוות את נפש הנכדים והנינים מן המעיין הרוחני של חוויותיהן עם ה'. אכן נשי ישראל הקדימו להצטייד ברוח ישראל והיו חדורות בה עד לעומק נפשן, ועובדה זו ראויה להיות נזקפת לזכותה של מרים שהאירה לפנין כנביאה (ראה פי' שמות טו, כ).

פרק זה מתאר בקצרה ובלשון פשוטה את מות אהרן ומרים, וקודם לו הפרק הגדול של פרה אדומה המלמד את תורת הישארות הנפש. אותו פרק הוא מבוא גדול למיתת הצדיקים האלה, וכך הוא מורה: מה שעשה את מרים למרים ומה שעשה את אהרן לאהרן - לא מת במותם. כדרך שפעילותם חיה לעד באומתם, כן עצם מהותם היא נצחית: היא עזבה עתה את הארציות בת החלוף וישיבה אל ה' שהוא מקור החיים. והנה אמרו חכמים: "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת" (מועד קטן כח ע"א); ולמדנו מכאן גם אמת גדולה זו: כדרך שמצות פרה אדומה מורה שהאדם הוא בן אל - מוות ובעל חירות מוסרית, כן מיתת הצדיקים מורה על שני אלה. אכן מותו של צדיק מעיד כמאה עדים על הישארות הנפש, שכן רק מי שעיניו שכלו נתעוורו יזהה את הצדיק עם גופתו המונחת לפניו בלא תנועה ועקבות הריקבון כבר טבועות בה, והרי הוא מזהה את הגופה עם מה שהפעיל זה עתה את המחשבה ואת הרצון בכח רוחני ובעוצמה מוסרית. אכן רק עיוור לא יראה שגופת הצדיק היא רק לבושו של אדם שנסתלק לעולמו - והשליך מעליו את אדרתו.

ילקוט שמעוני תורה פרשת חקת רמז תשסג ד"ה קח את המטה

הבאר היה עולה בזכות מרים שנאמר ותמת שם מרים ומיד ולא היה מים לעדה, וכיון שנסתלק הבאר התחילו מתכנסין על משה ועל אהרן שנאמר ויקהלו על משה ועל אהרן והיו משה ואהרן יושבין ומתאבלין על מרים, אמר להם הקדוש ברוך הוא בשביל שאתם אבלים ימותו בצמא עמוד וקח מטח והשקית את העדה ואת בעירם, דבר אחר למה נסתלק הבאר במיתת מרים כדי שידעו הכל כמה היתה צדקת ויצטערו עליה רבים ויגמלו אתה חסד, כך כיון שמתה מרים ומשה ואהרן עסוקין בה וישראל מבקשים מים ואין מוצאין מיד נתכנסו עליהם כיון שראו אותם באין אמר משה לאהרן תאמר מהו כינוס זה, א"ל אהרן לא בני אברהם יצחק ויעקב הן גומלי חסדים בני גומלי חסדים, א"ל משה אי אתה יודע להפריש בין כינוס לכינוס אין זה כינוס של תקנה אלא של קלקלה, שאלו היה כינוס של תקנה היו צריכים להיות בראשם שרי אלפים ושרי מאות וגו', ואתה אומר לגמול חסד הן באין, מיד הטיחו דברים כנגדו שנאמר וירב העם עם משה [כ, ג], כיון שראה משה ואהרן פניהם זעומות ברחו להם לאהל מועד, משל למה הדבר דומה לגדול המדינה שנזדעזעו בני המדינה וברח לפלטין של מלך וירא כבוד ה', אמר להן הקדוש ברוך הוא למשרתי צבור צאו מכאן במהרה בני מתים בצמא ואתם יושבין ומתאבלין על הזקנה.

במדבר פרק כא ה

יְדַבֵּר הָעָם בְּאֱלֹהִים וּבַמֶּשֶׁה לְמָה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלֶחֶם הַקְּלֹקֶל.

רש"י במדבר פרק כא פסוק ה

ונפשנו קצה - אף זה לשון קצור נפש ומאוס:
בלחם הקלוקל - לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל. אמרו עתיד המן הזה שיתפחט במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא:

כלי יקר במדבר פרק כא פסוק ה

לפיכך כאשר קצרה נפש העם בריבוי הדרך אמרו לפי טורח הדרך אין לחם ואין מים כי שניהם נראין כאילו אינם והיו כלא היו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל

רש"י הירש במדבר פרק כא פסוק ה

כי אין לחם ואין מים: אי אפשר שטענו שאין להם המזון הדרוש, שהרי הם מודים מיד שיש להם "לחם"; אך הם היו חסרים מאכל ומשתה כדרך הבריות. הם קיבלו את שני אלה בלא עמל, כי אם בדרך נס, ודבר זה הסב להם - שיעמום. חסד ה', שהנהיג אותם יום ביום בהשגחה מיוחדת זה ארבעים שנה, היה להם - לשיגרה; ובכעסם שללו שלא בצדק גם את ערכו התזונתי של המן. הם קראו לו בלחם הקלוקל, לדעת הפסיקתא: "לחם קל", מזון המתעכל בקלות, עד שהוא "נימוח באברים" (מדרש שוחר טוב, מובא בילקוט שמעוני על אתר), "נבלע ברמ"ח איברים" (יומא עה ע"ב). מעלה זו של המן היתה בעיניהם לחיסרון; המן היה מזון שאין בו ממש.

רבינו בחיי במדבר פרק כא פסוק ה

כי אין לחם ואין מים. יש לתמוה והלא המן היה יורד להם בכל יום ויום, גם רבוי המים היה להם מנס הסלע שנתחדש להם עתה. אבל זו היתה תלונתם, אמרו: הנה עניננו משונה, "אין לנו לחם ומים" כשאר האומות, כי שאר האומות אם היו זכאין או חייבין יש להם לחם לשובע ואצ"ל המים, אבל אנו עיקר כל הנהגותינו ומאכלנו ומשתנו בענין מחודש, כי אין לנו לחם ביום אחד לימים הרבה כשאר האומות שנפשם שבעה בספוק המזון שרואין בין ידיהם ועמהם, ואינו עמנו כי אם דבר יום ביומו, ואפילו המים שהן הפקר לכל העולם ואין לאדם מחיה זולתם כבר נסתלקו ממנו כשמתה מרים שנסתלק הבאר, ומאחר שכל ענינינו נמשכין אחר העונש והשכר, הנה אנו מחודשים בהנהגה יותר משאר האומות. ועוד כי אותו הלחם הבא אלינו דבר יום ביומו, "לחם קלוקל הוא", ועתיד הוא להתקלקל בבני מעים "ונפשנו קצה בו", וכי יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא. וזו היא הדבה שהוציאו במן שהיה להם לכבוד ומעלה היו נותנין בו דופי, כי למעלת דור המדבר שהיו כמלאכי השרת היה המן בא להם דבר יום ביומו, כדי שיהיו עיניהם תלויות תמיד אל ה' כענין שכתוב: (תהלים קכג, ב) "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם" וגו', והענין היה להם להרגיל נפשם במדת הבטחון והאמונה בשם יתברך.